

Sterke daling geboortecijfer niet-westers allochtone tieners

Joop Garssen

In vijf jaar tijd is het aantal geboorten onder meisjes jonger dan 20 jaar met ruim een kwart gedaald. In 2007 werden in deze jongste leeftijdsgroep 2,5 duizend kinderen geboren, tegen 3,5 duizend in 2002. De daling heeft grotendeels plaatsgevonden onder niet-westers allochtone tieners. Vooral de geboortecijfers van Turkse en Marokkaanse meisjes bewegen zich sterk in de richting van die van autochtone meisjes. Omdat ook het abortuscijfer daalde, is sprake van veel minder zwangerschappen onder tienermeisjes. Ondanks deze gunstige trends blijft preventie van groot belang, met Surinaamse en Antilliaanse meisjes als grootste aandachtsgroepen.

1. Inleiding

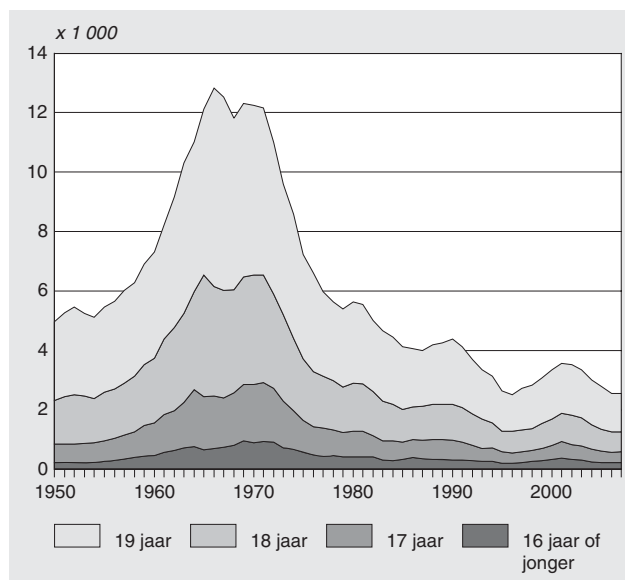
In 2007 werden in Nederland 2543 kinderen geboren onder meisjes die op het moment van geboorte jonger waren dan 20 jaar. De daling van het aantal nieuwe tienermoeders sinds 2002 zet daarmee door, al was deze in 2007 veel geringer dan in voorgaande jaren. Toch gaat achter de bescheiden daling een beduidend sterkere positieve ontwikkeling schuil. Kort nadat de hernieuwde daling van het aantal geboorten onder tieners, in 2002, was begonnen, werd geen aanhoudende sterke daling van het aantal tienermoeders verwacht (Garssen, 2004). Ook als het aantal geboorten per duizend meisjes verder zou dalen, zouden twee ontwikkelingen een afname van het jaarlijks aantal nieuwe tienermoeders in de weg staan: tot het eind van dit decennium neemt het aantal tienermeisjes licht toe, en groeien binnen deze leeftijdsgroep vooral die groepen waarin de kans om tienermoeder te worden het grootst is. Het in 2007 nog amper dalende aantal tienermoeders verhult daardoor het feit dat de kans op tienermoederschap wel degelijk daalt.

Momenteel hebben nog maar 14 op de duizend pasgeborenen een moeder die jonger is dan 20 jaar. Deze tienermoeders hebben nog steeds een lage sociaaleconomische status, en de geboorte van hun kind heeft daarop meestal een ongunstig effect (Spivak en Weitzman, 1987). Tienerzwangerschappen kennen in medisch opzicht bovendien een minder goede prognose, met een verhoogde kans op vroeggeboorte en perinatale sterfte (Van Enk et al., 2000). Dat het aantal zeer jonge moeders afneemt, wordt dan ook algemeen als een gewenste ontwikkeling beschouwd. Aan deze ontwikkeling hebben zowel preventieprogramma's als culturele assimilatie bijgedragen. Wat het laatste betreft heeft vooral de stijgende huwelijksleeftijd van met name Turkse en Marokkaanse vrouwen een groot effect gehad. De tweede generaties van deze herkomstgroepen lijken wat betreft hun vruchtbaarheidsgedrag

inmiddels sterker op autochtone vrouwen dan op hun moeders (Garssen en Nicolaas, 2008).

Programma's gericht op de preventie van tienerzwangerschappen kunnen sneller effect hebben dan bijvoorbeeld programma's met betrekking tot het terugdringen van longkanker. Het stopzetten van dergelijke programma's kan anderzijds ook sneller een negatief effect sorteren. Dit is niet alleen zo omdat een zwangerschap eenvoudiger te voorkomen is dan longkanker, maar ook omdat het langetermijneffect van preventie geringer is en de doelgroep van jaar op jaar verandert. De golfbeweging in het aantal tienergeboorten die zichtbaar is in *grafiek 1* hangt hier in ieder geval voor een deel mee samen. De opgaande lijn in de tweede helft van de jaren negentig houdt verband met een afnemende aandacht voor preventie van tienerzwangerschappen. Zo werd het periodieke landelijke onderzoek 'Jeugd en Seks' na 1995 niet meer uitgevoerd, omdat financiers geen reden zagen om te investeren in onderzoek naar een doelgroep die het zo geweldig goed deed (Rademakers, 2002). Vanaf 1996 nam het aantal tienergeboorten van jaar op jaar weer toe, en steeg ook het abortuscijfer onder jonge vrouwen relatief sterk.

1. Aantal levendgeborenen uit tienermoeders naar leeftijd van de moeder

De rol van Nederland als gidsland wat betreft de lage geboorte- en abortuscijfers van tienermeisjes bleef niettemin behouden, al maakten aan het begin van het nieuwe millennium ook enkele andere landen aanspraak op deze rol: Zweden, Denemarken en Italië hadden inmiddels (iets) lagere geboortecijfers. In de beide Scandinavische landen was het aandeel van de allerjongsten (meisjes tot en met 17 jaar) in het totaal van de tienergeboorten bovendien kleiner dan in ons land, al was het abortuscijfer er wel hoger.

Aan het begin van het nieuwe millennium werd door sommige onderzoekers gewezen op ongunstige ontwikkelingen, onder zowel allochtone als autochtone jongeren (o.a. Van Enk et al., 2000; Vogels et al., 2002). Mede omdat groot-schalige preventiecampagnes leken uit te blijven, schreven de laatstgenoemden dat een nieuwe daling van het aantal tienergeboorten niet te verwachten was. De afname die het CBS kort daarop bekend maakte, en wellicht nog meer het feit dat deze in de volgende jaren sterk doorzette, was dan ook verrassend. Vooral de wijze waarop de afname tot stand kwam, was opmerkelijk: anders dan bij autochtone tiener-meisjes was onder allochtone meisjes sprake van een sterke absolute en relatieve afname. De daling van het aantal tienergeboorten is dan ook vrijwel volledig tot stand gebracht door de niet-westers allochtone tieners. Deze daling deed zich voor in alle grote herkomstgroepen en, met een enkele uitzondering, onder zowel de eerste als de tweede generatie. Het gunstigst was bovendien de ontwikkeling in de meest kwetsbare leeftijdscategorie, de meisjes van 17 jaar en jonger.

In een eerdere beschrijving van de trends in tienergeboorten en –zwangerschappen (Garssen, 2004) zijn de ontwikkelingen beschreven tot en met 2002, het jaar waarin zich voor het eerst sinds jaren een lichte afname van het aantal nieuwe tienermoeders voordeed. Destijds werd een langdurige neerwaartse trend voor onwaarschijnlijk gehouden, omdat de geboortecijfers dan wel zeer sterk en snel zouden dalen. Dit onwaarschijnlijke scenario is echter werkelijkheid geworden. In dit artikel wordt daarom ingegaan op de belangrijkste factoren die hebben bijgedragen aan deze positieve ontwikkeling.

Twee definities van ‘leeftijd’

Bij de berekening van demografische maten, zoals vruchtbaarheid, wordt doorgaans uitgegaan van de leeftijd die iemand heeft op 31 december van een bepaald jaar. De leeftijd van de moeder bij de geboorte van een kind wordt in dat geval bepaald als het verschil tussen het geboortjaar van het kind en het geboortjaar van de moeder. Deze leeftijdsdefinitie vereenvoudigt de vergelijking van aantallen naar geboortjaar en leeftijdsjaar, maar onderschat het aantal geboorten onder tienermeisjes. Een aantal meisjes dat ten tijde van de geboorte 19 jaar oud was, zal op 31 december immers 20 jaar zijn en daarom buiten beschouwing blijven.

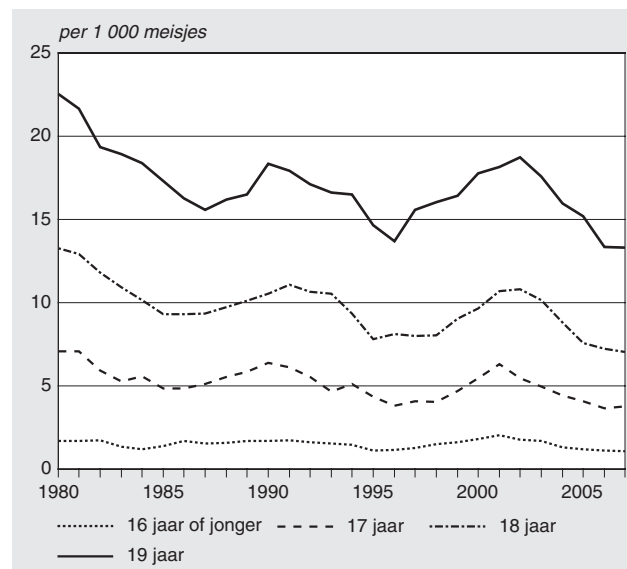
Omdat het aantal geboorten onder meisjes van 15-19 jaar zeer scheef is verdeeld, en daarmee de mogelijke vertekening relatief groot is, wordt in dit artikel uitgegaan van de leeftijd die de moeder heeft ten tijde van de geboorte van haar kind. Deze definitie wijkt af van de leeftijd zoals gedefinieerd in sommige publicaties en opgenomen in de meeste CBS-Statline-publicaties. Wordt uitgegaan van de leeftijd van de moeder op 31 december, dan worden in 2007 1858 tienergeboorten geteld. Volgens de hier gebezigde definitie – op Statline aangeduid als ‘afwijkende’ leeftijdsdefinitie – ligt dit aantal ruim een derde hoger, op 2543 tienergeboorten.

2. Geboortecijfer daalt sneller dan aantal geboorten

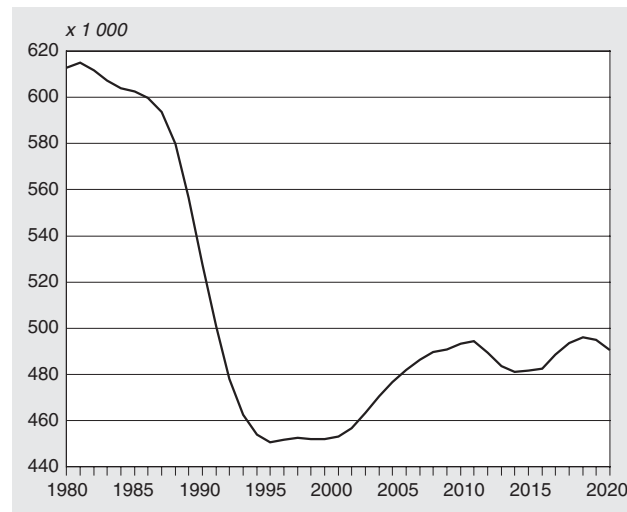
Het meest opvallend aan de ontwikkeling van het aantal tienergeboorten sinds 1950 (*grafiek 1*) is de snelle toename in de periode rond 1960 en de minstens zo snelle afname in de eerste helft van de jaren zeventig. Het grootste jaarlijkse aantal werd geregistreerd in 1966, toen 12,8 duizend kinderen van tienermoeders werden geboren. Dertig jaar later werd met 2,5 duizend het kleinste aantal gemeten. Na een daaropvolgende toename is het aantal tienergeboorten in 2007 weer dicht in de buurt van dit laagterecord gekomen.

De golfbeweging die zich in de afgelopen decennia in het aantal tienergeboorten voordeed, is ook zichtbaar in de geboortecijfers van meisjes van 15-19 jaar (*grafiek 2*). De afname van de geboortecijfers tussen 1980 en 2007 is echter wel duidelijk minder sterk geweest dan de afname van het aantal geboorten. Dit is te wijten aan veranderingen in de omvang van de ‘risicobevolking’, het aantal meisjes van 15 tot 20 jaar (*grafiek 3*). Met een vertraging van 15 jaar is hierin het effect van een afnemend aantal geboorten in de eerste helft van de jaren zeventig zichtbaar. Destijds daalde

2. Aandeel levendgeborenen uit tienermoeders per 1000 meisjes naar leeftijd

3. Aantal meisjes van 15–19 jaar

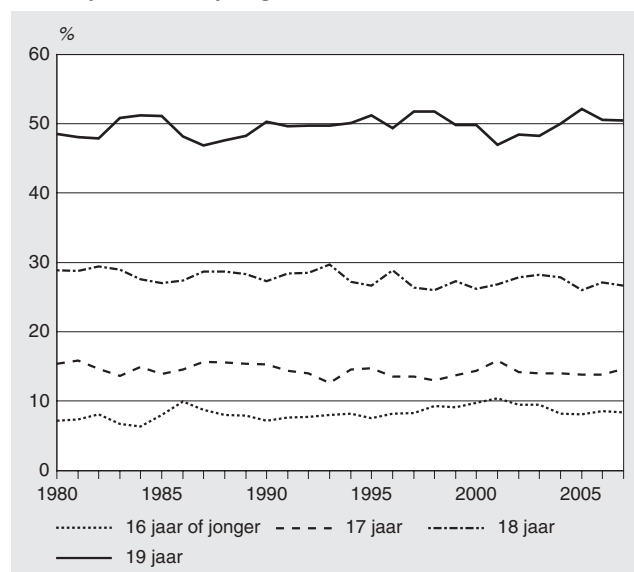
het aantal geboorten (onder vrouwen van alle leeftijden) zeer sterk, van een kwart miljoen naar ongeveer 175 duizend per jaar. Daarmee startte een 'ontgroening' van de bevolking. De laatste fase van deze ontgroening, die tot uitdrukking kwam in een afname van het aantal 15–19-jarigen, trad op tussen medio jaren tachtig en begin jaren negentig. Deze afname verklaart waarom de daling van het aantal tienergeboorten in deze periode veel sterker is geweest dan de daling van het geboortecijfer van tienermeisjes. In feite werd al een kwart eeuw geleden onder 15–19-jarigen een laag geboortecijfer bereikt, dat sindsdien maar relatief lichte fluctuaties heeft gekend.

Uit *grafiek 3* blijkt dat de toename van het aantal tienermoeders tussen 1996 en 2001 niet kan worden toegeschreven aan veranderingen in de omvang van de risicobevolking. Evenmin is de afname sinds 2001 het gevolg geweest van een slinkend aantal meisjes van 15–19 jaar. Dit aantal nam met 7 procent toe, terwijl het aantal tienergeboorten met 29 procent afnam. De meest recente daling van de geboortecijfers (*grafiek 2*) is dan ook nog sterker geweest dan de daling van het totaal aantal tienergeboorten volgens *grafiek 1*. In relatief opzicht was deze daling het sterkst onder de allersjongsten. In vijf jaar tijd daalde het geboortecijfer van 15- en 16-jarigen met 39 procent, terwijl de daling onder 19-jarigen 29 procent bedroeg.

De relatieve afname van het aantal tienergeboorten is in de afgelopen jaren veel sterker geweest dan die van het totaal aantal geboorten in Nederland (van 202 duizend in 2002 naar 181 duizend in 2007). Laatstgenoemde afname is geen gevolg van een lager totaal vruchtbaarheidscijfer – dat bleef vrijwel constant op ruim 1,7 – maar van een veranderende leeftijdssamenstelling van de vrouwelijke bevolking. Het aantal vrouwen van 28–32 jaar, de leeftijdsgroep waarin relatief veel vrouwen voor het eerst moeder worden, daalde in vijf jaar tijd met 20 procent.

Ongeveer de helft van alle tienermoeders is bij de geboorte 19 jaar oud, een aandeel dat in de afgelopen halve eeuw nauwelijks is veranderd (*grafiek 4*). Nog eens ruim een kwart

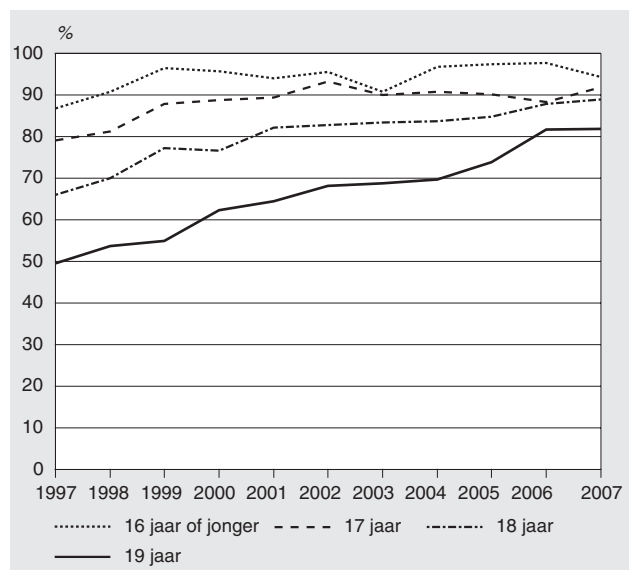
4. Verdeling aantal levendgeborenen uit tienermoeders naar leeftijd moeder bij de geboorte

is 18 jaar. Ook het aandeel van de allersjongste tienermoeders (van 16 jaar of jonger) is met 8 procent al lange tijd vrij constant. Sinds 2002 is het aantal geboorten onder deze zeer jonge meisjes niettemin sterker dan gemiddeld gedaald, van 371 naar 214.

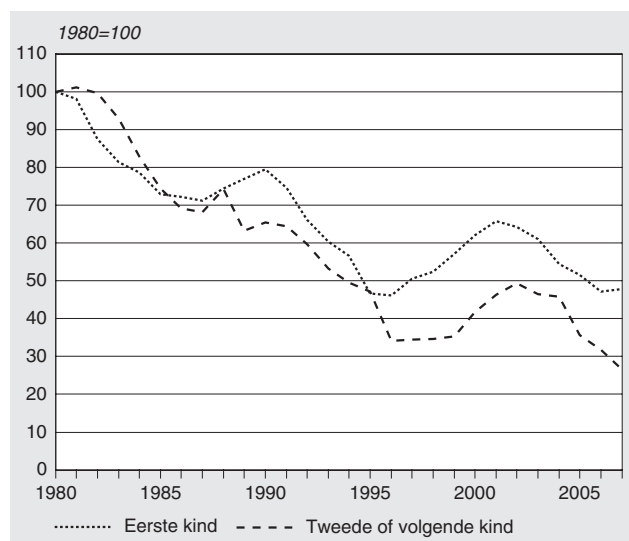
De daling van het aantal tienermoeders ging in de afgelopen decennia vergezeld van een afname van het aandeel echtelijke geboorten in deze leeftijdsgroep, deels omdat op een zwangerschap veel minder vaak dan voorheen een 'gedwongen huwelijk' volgt. Een halve eeuw geleden was maar één op de acht tienermoeders bij de geboorte van het kind ongehuwd; inmiddels geldt dit voor bijna zeven op de acht. De afgelopen tien jaar veranderde dit aandeel ongehuwden onder moeders jonger dan 18 jaar nauwelijks, maar steeg het nog wel onder 18- en 19-jarigen (*grafiek 5*).

5. Aandeel ongehuwde tienermoeders bij de geboorte per leeftijd

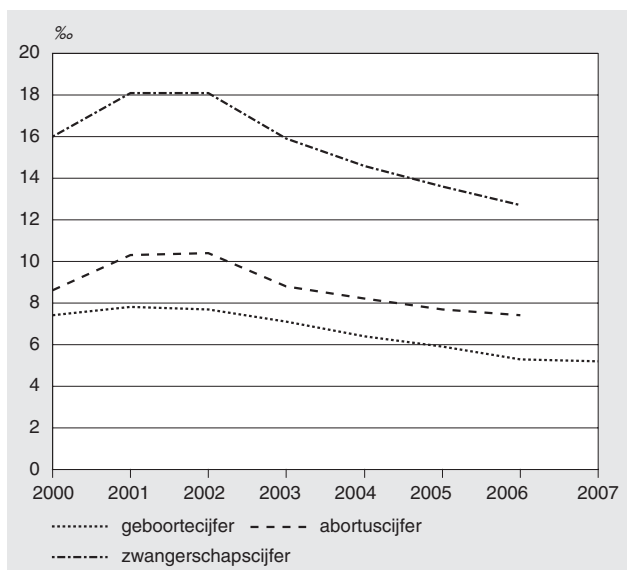

Uit een analyse van de ontwikkelingen in de Verenigde Staten in de periode 1980-1995 (Manlove et al., 2000) is naar voren gekomen dat de daling van het aantal meisjes dat nog als

6. Ontwikkeling aantal levendgeborenen uit tienermoeders naar rangorde van het kind

7. Geboortecijfer, abortuscijfer en zwangerschapscijfer van tienermeisjes

tiener een tweede of zelfs derde kind krijgt, veel sterker is geweest dan de daling van het aantal tieners dat voor het eerst moeder wordt. In dezelfde periode was een dergelijk patroon in Nederland nauwelijks zichtbaar (grafiek 6). Sindsdien is de afname van tweede en volgende geboorten naar verhouding wel iets sterker geweest dan die van eerste geboorten. In 2007 betrof 7 procent van de tienergeboorten een tweede of volgende kind, tegen 12 procent in 1995.

De ontwikkelingen rond het abortuscijfer in Nederland vertonen een gelijkenis met die van het aantal tienergeboorten (grafiek 7). Tot en met 1996 was dit abortuscijfer het laagste ter wereld. Vervolgens nam het toe, tot 2002, waarna opnieuw een daling inzette. Voor Nederland rapporteren Van Lee en Wijsen (2007) een abortuscijfer onder tieners

van 7,4 promille in 2006. De abortusratio van tienermeisjes stijgt de laatste jaren: als meisjes zwanger worden, kiezen ze er dus steeds vaker voor om de zwangerschap te laten afbreken. Twee derde van alle zwangere tieners liet in 2006 de zwangerschap afbreken.

3. Veel minder niet-westerse tienermoeders

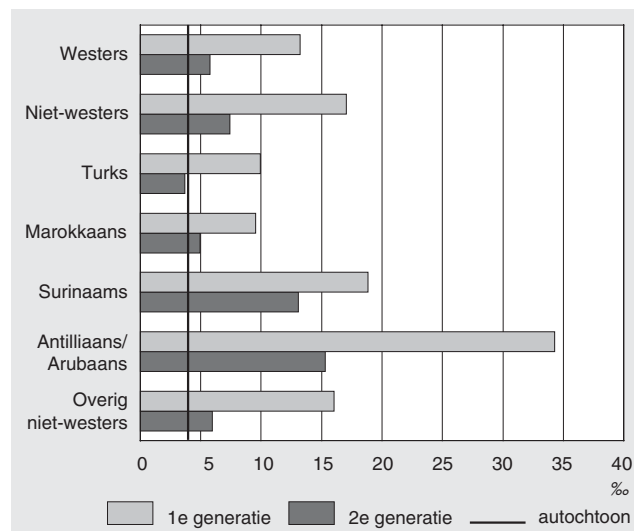
Sinds 2001 is het aantal tienergeboorten met 29 procent afgenomen. Uit staat 1 blijkt dat de verschillen tussen de bevolkingsgroepen naar herkomst in dit opzicht zeer groot zijn. Bij autochtone meisjes is het aantal tienergeboorten niet veranderd en bij westers allochtone meisjes trad slechts een geringe afname op. Opvallend sterk was daarentegen de afname bij niet-westers allochtone meisjes, van 1736 in 2001 naar 779 in 2007. Daarmee kwam vrijwel de gehele afname van het aantal tienergeboorten voor rekening van niet-westers allochtone meisjes.

Ondanks deze ontwikkelingen onder autochtone en allochtone tieners is de kans van allochtone meisjes om een kind te krijgen nog steeds veel groter dan die van autochtone meisjes. In 1996 was deze kans acht keer groter, in 2002 ruim vijf keer en in 2007 nog drie keer. Binnen de niet-westers allochtone herkomstgroep bestaat nog steeds een duidelijk verschil in vruchtbaarheid tussen de eerste en tweede generatie. In 2007 werden per duizend eerste generatie niet-westers allochtone 15-19-jarigen 17,0 kinderen geboren, tegen 7,4 kinderen bij de tweede generatie (grafiek 8). Nog maar vijf jaar eerder waren deze cijfers veel hoger (respectievelijk 40,4 en 10,1). Vooral de zeer sterke daling in de eerste generatie is opmerkelijk, omdat de geboortecijfers van deze generatie op hogere leeftijden wel relatief hoog zijn gebleven. Anders dan onder tieners is de afname van de vruchtbaarheid onder twintigers en dertigers grotendeels toe te schrijven aan de tweede generatie.

Levendgeborenen uit meisjes van 15-19 jaar naar herkomstgroep

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
<i>absoluut</i>												
Totaal	2511	2733	2832	3065	3360	3569	3516	3311	3004	2795	2549	2543
Autochtoon	1058	1148	1154	1289	1466	1484	1579	1527	1453	1484	1470	1492
Westers allochtoon	261	243	270	288	331	349	321	290	240	252	219	272
Niet-westers allochtoon	1192	1342	1408	1488	1563	1736	1616	1494	1311	1059	860	779
<i>w.v.</i>												
Turkije, 1e generatie	348	369	310	279	241	223	172	160	150	116	45	26
Turkije, 2e generatie	77	94	120	108	103	94	95	84	63	56	47	50
Marokko, 1e generatie	214	230	220	189	212	155	148	135	120	72	33	26
Marokko, 2e generatie	35	43	45	47	66	80	62	54	59	61	47	59
Suriname, 1e generatie	105	103	81	82	80	103	104	80	64	63	56	52
Suriname, 2e generatie	97	98	132	175	176	205	176	156	168	132	168	154
Antillen/Aruba, 1e generatie	78	76	96	120	160	173	148	164	143	123	100	93
Antillen/Aruba, 2e generatie	19	23	35	36	39	43	36	44	37	44	55	53
Overig, 1e generatie	192	265	337	412	446	614	631	566	466	323	247	206
Overig, 2e generatie	27	41	32	40	40	46	44	51	41	69	62	60
<i>per 1000 meisjes</i>												
Totaal	5,6	6,0	6,3	6,8	7,4	7,8	7,7	7,1	6,4	5,9	5,3	5,2
Autochtoon	2,9	3,2	3,2	3,6	4,1	4,2	4,4	4,2	4,0	4,0	3,9	3,9
Westers allochtoon	7,9	7,3	8,1	8,7	10,0	10,4	9,6	8,7	7,2	7,5	6,5	8,0
Niet-westers allochtoon	23,1	24,4	24,3	24,3	24,2	23,5	24,8	22,2	20,1	17,6	14,3	11,6
<i>w.v.</i>												
Turkije, 1e generatie	73,7	84,3	77,4	73,9	64,8	54,8	42,5	39,0	36,3	29,7	13,8	10,0
Turkije, 2e generatie	10,1	11,1	13,2	11,2	10,5	9,6	9,7	8,4	5,9	4,9	3,8	3,7
Marokko, 1e generatie	31,9	37,0	38,5	35,6	42,8	29,9	29,8	28,5	26,8	18,1	10,1	9,6
Marokko, 2e generatie	6,6	7,0	6,4	6,1	7,8	9,5	6,9	5,7	5,9	5,7	4,2	4,9
Suriname, 1e generatie	24,4	26,5	22,9	24,6	24,3	30,0	29,3	22,4	18,5	19,3	18,5	18,8
Suriname, 2e generatie	13,2	12,0	14,6	17,8	17,0	19,8	16,4	14,1	14,9	11,5	14,4	13,1
Antillen/Aruba, 1e generatie	38,0	35,9	41,9	46,2	54,3	51,9	40,9	44,7	40,5	37,8	34,2	34,3
Antillen/Aruba, 2e generatie	10,1	11,2	16,0	15,5	15,9	17,3	13,9	16,3	13,2	14,9	17,2	15,3
Overig, 1e generatie	26,7	32,3	36,1	39,4	37,9	48,6	43,8	36,1	29,8	21,9	18,0	16,0
Overig, 2e generatie	5,9	7,8	5,5	6,4	5,9	6,8	6,1	6,7	5,0	7,9	6,6	6,0

8. Aandeel levendgeborenen uit tienermoeders per 1000 meisjes van 15-19 jaar naar herkomstsgroep, 2007

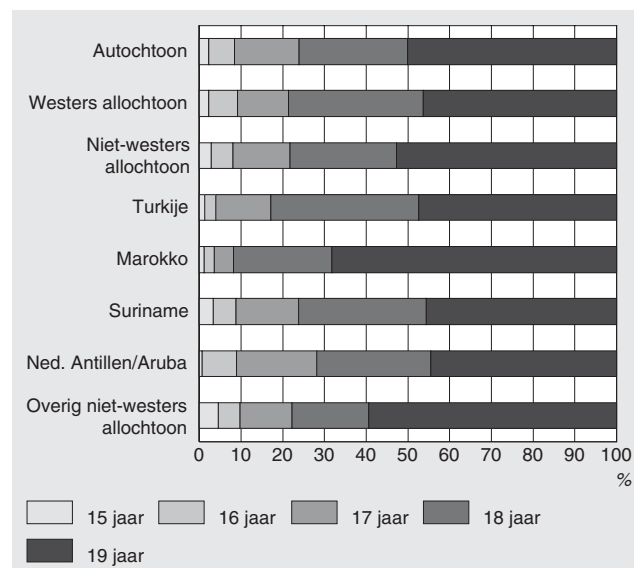
De afname van de vruchtbaarheid in de eerste generatie hangt (deels) samen met de aangescherpte regels met betrekking tot huwelijksmigratie. Dit is het duidelijkst zichtbaar bij Turken, Marokkanen en andere niet-westerse allochtonen dan Surinamers en Antillianen. De strengere regels zijn op 1 november 2004 van kracht geworden, en bemoeilijken door een relatief hoge inkomenseis en een minimumleeftijd van 21 jaar bij immigratie huwelijken met een man of vrouw uit het herkomstland (van de ouders). De forse daling onder Turkse meisjes hangt ook sterk samen met het feit dat een grote meerderheid van de Turkse tienermoeders bij de geboorte 19 jaar is, waardoor de geleidelijke verhoging van de leeftijd bij de geboorte in deze groep een sterk effect heeft gehad op de geboortecijfers in de jongste leeftijdscategorie.

Bij Antillianen (voor wie de genoemde eisen niet gelden) en bij Surinamers is in de eerste generatie wel een relatief bescheiden daling van de vruchtbaarheid zichtbaar, maar bij de tweede generatie is geen sprake van een langdurige neerwaartse trend. Uit *grafiek 6* blijkt dat Antilliaanse en in mindere mate Surinaamse meisjes tegenwoordig de belangrijkste doelgroepen voor preventie zijn.

Zeer jonge tienermoeders (van 16 jaar of jonger) vormen in alle herkomstgroepen een kleine minderheid. Het grootst is hun aandeel bij de 'overig' niet-westerse allochtonen, met bijna 10 procent. Onder Turkse en Marokkaanse meisjes is dit aandeel kleiner dan 4 procent. Bij Surinaamse meisjes is het aandeel van deze zeer jonge groep in de afgelopen vijf jaar wel sterk afgenomen, van 14 procent in 2002 naar minder dan 9 procent in 2007. Door een naar verhouding sterkere afname bij niet-westerse allochtonen verschilt de totale groep niet-westers allochtone meisjes in dit opzicht niet meer van autochtone meisjes.

Ongeveer de helft van alle tienermoeders is bij de geboorte van het kind 19 jaar (*grafiek 9*). Bij Marokkanen geldt dit voor zeven op de tien tienermoeders. Door de sterke afname van het aantal 19-jarige moeders is het aandeel van de jongere moeders de laatste jaren toegenomen, maar in

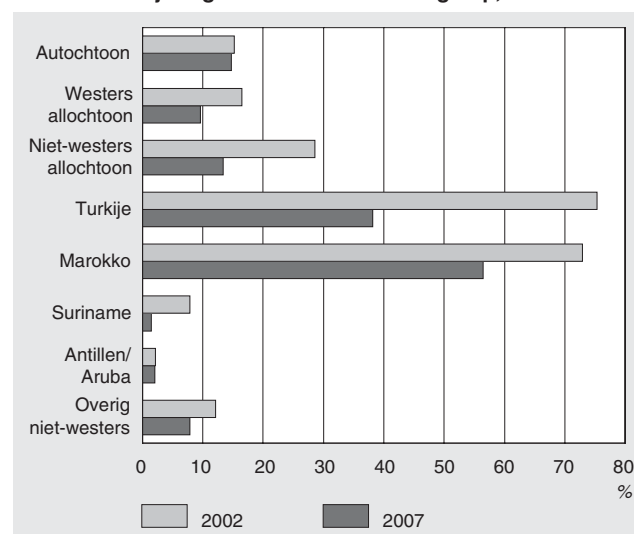
9. Aandeel levendgeborenen uit tienermoeders naar leeftijd bij geboorte en herkomstsgroep, 2007

absolute zin is ook onder jongere meisjes sprake van een gedaalde kans op tienermoederschap.

Onder Surinamers en Antillianen was in 2007 nog maar 2 procent van de tienermoeders gehuwd toen het kind werd geboren (*grafiek 10*). De betreffende percentages zijn aanzienlijk hoger bij Turken en Marokkanen, al dalen ze ook in deze groepen sterk. Dit is in laatstgenoemde groepen zeker voor een deel het gevolg van uitstel van (geplande) gezinsvorming, waardoor het aandeel van vermoedelijk ongeplande zwangerschappen onder jonge vrouwen is toegenomen. In samenhang met het zogenaamde Caribische gezinsmodel draaien vooral veel Surinaamse en Antilliaanse meisjes uiteindelijk zelf op voor de verzorging en opvoeding van hun kinderen (Distelbrink en Hooghiemstra, 2006). Deze omstandigheid, en wellicht ook de mindere mate waarin andere familieleden bij de verzorging van het kind betrokken zijn, verklaart ook waarom het sterfterisico van bijvoorbeeld Antilliaanse kinderen bijna is verdubbeld ten opzichte van autochtone kinderen (Garssen en Offerman, 2005; Garssen

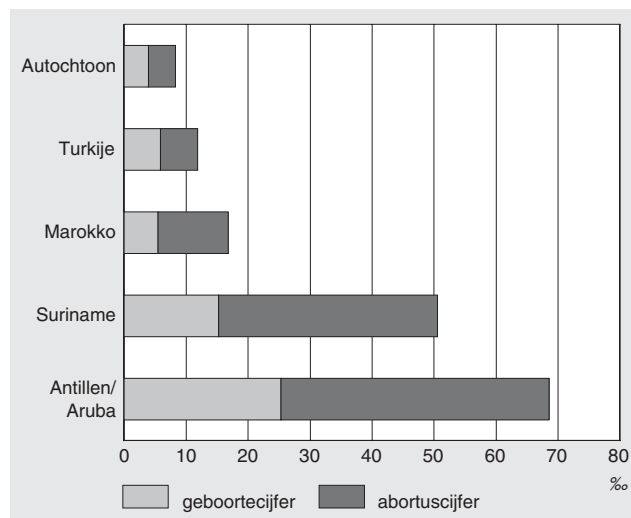
10. Aandeel levendgeborenen uit tienermoeders dat binnen het huwelijk is geboren naar herkomstsgroep, 2002 en 2007

en Van der Meulen, 2007).

Het verloop van het abortuscijfer sinds 2000 vertoont een grote gelijkenis met dat van het geboortecijfer (*grafiek 7*). Ten opzichte van 2002 is het abortuscijfer van tieners gedaald van 10,3 naar 7,4 per duizend. De verschillen naar herkomst zijn ook in het abortuscijfer, en daarmee in nog sterkere mate in het zwangerschapscijfer, zeer groot (*grafiek 11*): hoge cijfers voor Antilliaanse en Surinaamse meisjes, aanzienlijk lagere cijfers voor Turkse en Marokkaanse meisjes en het laagste cijfer voor autochtone meisjes (Van Lee en Wijsen, 2007; voor de herkomstbepaling maken de auteurs gebruik van de CBS-definitie).

11. Geschat zwangerschapscijfer van tienermeisjes naar herkomstgroep, 2006

4. In Nederland relatief weinig tienerzwangerschappen

Na een periode waarin Nederland zakte op de ranglijst van landen met lage geboortecijfers onder tieners, heeft recent weer een positieverbetering plaatsgevonden. Vergelijken met de meeste andere landen is dit cijfer nu zeer laag (staat 2). Deze conclusie kan niet alleen worden getrokken als wordt gekeken naar minder ontwikkelde landen, maar geldt ook voor de vergelijking met Angelsaksische landen. Zo werden in de Verenigde Staten voor 2006 42 geboorten per duizend tienermeisjes gerapporteerd, een cijfer dat voor het eerst sinds jaren zelfs hoger was dan in het voorgaande jaar (NCHS, 2007). Het geboortecijfer van Amerikaanse tienermeisjes was in 2006 dus ruim zeven keer zo hoog als dat van Nederlandse tienermeisjes. Het cijfer voor het Verenigd Koninkrijk is ruim vier keer zo hoog als dat van Nederland (staat 2). Deze landen kennen niet alleen een hoog geboortecijfer onder tieners, maar ook een relatief groot aandeel van de allerjongsten in het totaal van de tienergeboorten.

Om de hoge geboortecijfers in Angelsaksische landen te verklaren, zijn door onderzoekers verschillende hypothesen geformuleerd. Onder meer wordt verwezen naar het vermeende effect van de relatief grote inkomensongelijkheid in deze landen en naar de ambivalente wijze waarop wordt omgegaan met anticonceptie en seksuele voorlichting (AGI,

Staat 2 Tienergeboorten in de Europese Unie, 2005

	Totaal	waarvan	
		aandeel 15-17 jaar	per 1000 meisjes 15-19 jaar
		%	
Zwitserland	1084	19	5,1
Denemarken	839	20	5,6
Nederland	2782	22	5,8
Zweden	1681	22	5,9
Italië	9065	25	6,4
Noorwegen	1152	19	8,0
Finland	1605	17	10,3
België ¹⁾	3040	.	10,3
Griekenland	3031	30	10,4
Duitsland	24769	26	10,6
Tsjechië	3483	25	10,9
Spanje	12878	31	11,5
Frankrijk	23506	23	11,7
Luxemburg	158	26	12,0
Oostenrijk	3059	23	12,8
Polen	19249	20	13,5
Kroatië	1886	22	13,9
IJsland	151	19	14,2
Albanië	2513	.	16,2
Ierland	2420	25	16,7
Litouwen	2488	24	18,7
Portugal	5443	34	18,7
Hongarije	6165	38	20,0
Slowakije	4080	32	20,2
Letland	1876	25	20,9
Estland	1113	27	21,4
Verenigd Koninkrijk	50160	30	25,9
Roemenië	28356	40	33,9
Bulgarije	9679	45	38,5

Bron: Eurostat
¹⁾ 2002

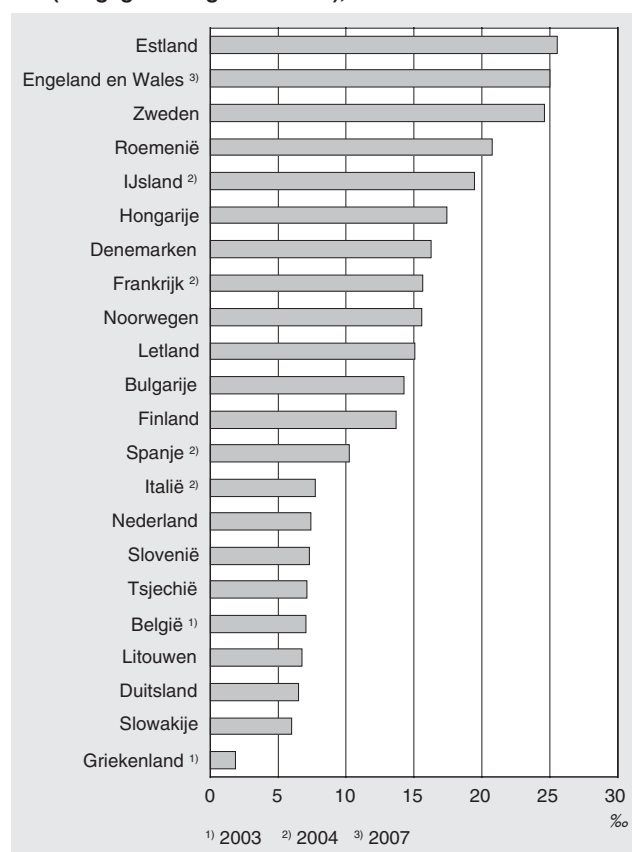
1994; Gauthier, 1996; Wellings en Wadsworth, 1999). Opmerkelijk daarbij is dat het beleid in deze landen vaak haaks staat op de aanbevelingen die uit de meeste studies naar voren komen, inclusief de studies die specifiek betrekking hebben op de situatie in de Verenigde Staten (o.a. Blum, 1997 en Russell, 1998). Het beleid lijkt dan ook meer te worden bepaald door morele opvattingen dan door pragmatisme.

Het Verenigd Koninkrijk lijkt, ook in dit opzicht, meer op de Verenigde Staten dan op de andere landen van West-Europa. Tot de jaren zeventig maakte het Verenigd Koninkrijk min of meer dezelfde ontwikkelingen door als de rest van West-Europa, maar de forse daling in tienervruchtbaarheid die sindsdien elders is opgetreden, bleef er grotendeels uit. Het feit dat kinderen van tienermoeders een ten minste dubbel risico lopen om zelf tienermoeder te worden, in combinatie met het feit dat het aantal tienermoeders één generatie geleden een hoogtepunt bereikte, verklaart dan ook maar voor een klein deel de huidige, relatief zeer hoge cijfers voor Engeland en Wales (Rendall, 2003). Economische en educatieve aspecten spelen een grotere rol, en ook de samenstelling van de jeugd naar herkomst verklaart mogelijk ten dele de verschillen tussen het Verenigd Koninkrijk en het continent.

Ons land kent al lange tijd lagere abortuscijfers dan de meeste andere Europese landen. Ook in de periode vóór de legalisering van abortus waren de Nederlandse cijfers relatief laag. *Grafiek 12* geeft een overzicht van de abortuscijfers voor een aantal Europese landen. Deze cijfers hebben betrekking op aangegeven legale abortussen, en geven daarom slechts een ruwe indicatie van de verschillen in de frequentie van abortus. Voor sommige landen zijn de cijfers

onwaarschijnlijk laag, zoals voor Polen waar in 2006 volgens de officiële statistieken slechts 24 legale abortussen bij tieners plaatsvonden (niet opgenomen in de grafiek). Voorzover bekend is het abortuscijfer in West-Europa het hoogst in het Verenigd Koninkrijk, mogelijk ook waar het jonge tieners betreft. Dit cijfer is recent zelfs nog iets toegenomen. In grafiek 12 zijn recente gegevens opgenomen voor Engeland en Wales, waar in 2007 circa 25 abortussen per duizend 15-19-jarigen plaatsvonden (Government Statistical Service, 2008). Zeer opvallend zijn de hoge abortuscijfers voor Scandinavische tieners. Volgens de officiële statistieken is het cijfer voor Zweden zelfs vergelijkbaar met dat voor het Verenigd Koninkrijk. In de Scandinavische landen blijkt abortus dus een belangrijke rol te spelen in de reductie van tienervruchtbaarheid, een situatie waaraan de eerdergenoemde pragmatische aanpak van de seksuele voorlichting kennelijk minder heeft bijgedragen dan in ons land.

12. Aantal abortussen per 1000 meisjes van 15-19 jaar (aangegeven legale abortus), 2006

5. Conclusie

Na een periode van toenemende tienergeboortecijfers die duurde van medio jaren negentig tot kort na de millenniumwisseling, is het geboortecijfer in vijf opeenvolgende jaren gedaald. Deze daling is vrijwel volledig tot stand gebracht door niet-westers allochtone tieners. In alle grote herkomstgroepen nam de kans op tienermoederschap af. Het gunstigst was bovendien de ontwikkeling in de meest kwetsbare leeftijdscategorie, de meisjes van 17 jaar en jonger.

Met betrekking tot vrouwen van 15-19 jaar is eerder geconstateerd dat het vruchtbaarheidsgedrag van de tweede generatie sterk is gaan lijken op dat van autochtone vrouwen, terwijl er bij de eerste generatie nauwelijks sprake was van aanpassing. Onder tieners zijn de geboortecijfers echter in beide generaties gedaald. Bij de eerste generatie is dit niet alleen toe te schrijven aan afnemende geboortecijfers, maar ook aan een afnemende risicobevolking. In vijf jaar tijd is het aantal Turkse en Marokkaanse meisjes van 15 tot 20 jaar met ruim 40 procent geslonken. De afname van de vruchtbaarheid in de eerste generatie hangt dan ook (deels) samen met de aangescherpte regels met betrekking tot huwelijksmigratie.

Het verloop van het abortuscijfer sinds 2000 vertoont een grote gelijkenis met dat van het geboortecijfer, en weerspiegelt dus eveneens een gunstige ontwikkeling. Ten opzichte van 2002 is daarmee het zwangerschapscijfer (geboortecijfer plus abortuscijfer) van tieners fors gedaald. Evenals bij geboorte zijn ook bij abortus de verschillen naar herkomst zeer groot, met hoge cijfers voor Antilliaanse en Surinaamse meisjes, aanzienlijk lagere cijfers voor Turkse en Marokkaanse meisjes en het laagste cijfer voor autochtone meisjes.

Na een periode waarin Nederland zakte op de ranglijst van landen met lage geboortecijfers onder tieners, heeft recent weer een positieverbetering plaatsgevonden. Vergelijken met de meeste andere landen is dit cijfer nu zeer laag. Ons land kent al lange tijd lagere abortuscijfers dan de meeste andere Europese landen. Samen met Zweden, waar zich een vergelijkbare ontwikkeling heeft voorgedaan, geldt ons land als voorbeeld van wat met een open seksueel klimaat, een goede beschikbaarheid van voorbehoedsmiddelen, een brede seksuele voorlichting en een pragmatische, niet-moraliserende houding van ouders, leerkrachten en hulpverleners kan worden bereikt. Volgens Furstenberg (1998) is de pragmatische aanpak van seksuele voorlichting aan tieners in landen als Zweden en Nederland de centrale factor achter de snelle daling van het aantal tienergeboorten, die tevens verklaart waarom de ontwikkelingen in bijvoorbeeld de Verenigde Staten een aanzienlijk minder gunstig verloop laten zien. Een aspect dat in het geval van Nederland de aandacht trekt is bovendien het feit dat het terugdringen van het aantal tienerzwangerschappen niet gepaard is gegaan met een toename van het abortuscijfer. Nederland verschilt in dit opzicht van de Scandinavische landen, waar de abortuscijfers wel relatief hoog zijn.

De afname van het aantal tienergeboorten onder niet-westerse allochtonen is veel sneller verlopen dan nog maar enkele jaren geleden werd verwacht. Evenals het geval is bij andere demografische processen (algemene vruchtbaarheid en sterfte) is daarmee ook wat betreft tienergeboorten sprake van een aanpassing van niet-westerse allochtonen aan het autochtone niveau en patroon. Niettemin blijft de noodzaak voor preventieve activiteiten onverminderd aanwezig. Enerzijds is dit zo omdat zich voortdurend een nieuwe doelgroep aandient, anderzijds omdat – ondanks de gunstige ontwikkelingen – het tienergeboortecijfer onder allochtonen nog steeds beduidend hoger is dan onder autochtonen. Dit geldt in het bijzonder voor Surinaamse en Antilliaanse meisjes.

Literatuur

Alan Guttmacher Institute, 1994, Sex and America's teenagers. AGI, New York.

Blum, R., 1997, Reducing the risk: connections that make a difference in the lives of youth. University of Minnesota, Minneapolis.

Distelbrink, M. en E. Hooghiemstra, 2006, Demografie. In: Keuzenkamp, S. en A. Merens (red.), Sociale atlas van vrouwen uit etnische minderheden. SCP, Den Haag.

Enk, W.J.J., W.H.M. Gorissen en A. van Enk, 2000, Teenage pregnancy and ethnicity in the Netherlands: frequency and obstetric outcome. European Journal of Contraception and Reproductive Health Care 5, blz. 77-84.

Furstenberg, F.F., 1998, When will teenage childbearing become a problem? The implications of western experience for developing countries. Studies in Family Planning 29(2), blz. 246-253.

Garssen, J., 2004, Tienermoeders: recente trends en mogelijke verklaringen. Bevolkingstrends 52(1), blz. 13-22.

Garssen, J. en H. Offerman, 2005, Jonge moeders en kindersterfte. In: Offerman, H. (red.), Andere tijden, andere meiden...?, blz. 53-64. Uitgeverij SWP, Amsterdam.

Garssen, J. en A. van der Meulen, 2007, Dalende sterfte bij autochtonen én allochtonen. In: Hilten, O. van, en A. Mares (red.), Gezondheid en zorg in cijfers, blz. 59-70. CBS, Voorburg/Heerlen.

Garssen, J. en H. Nicolaas, 2008, Trends in cohort fertility of second generation Turkish and Moroccan women in the Netherlands: strong adjustment to native levels. Demographic Research 19(33), blz. 1249-1280.

Gauthier, A.H., 1996, The state and the family: a comparative

analysis of family policies in industrialized countries. Oxford University Press, Oxford.

Government Statistical Service, 2008, Abortion statistics, England and Wales: 2007, www.dh.gov.uk.

Lee, L. van, en C. Wijsen, 2007, Landelijke abortusregistratie 2006. Rutgers Nisso Groep, Utrecht.

Manlove, J. et al., 2000, Explaining demographic trends in teenage fertility, 1980-1995. Family Planning Perspectives 32(4), blz. 166-175.

NCHS, 2007, Teen birth rate rises for first time in 15 years. NCHS news release, 5 December 2007.

Rademakers, J., 2002, Abortus in Nederland 1993-2000. StiSAN, Heemstede.

Rendall, M.S., 2003, How important are inter-generational cycles of teenage motherhood in England and Wales? A comparison with France. Population Trends 111(1), blz. 27-37.

Russell, S.T., 1998, Sex education content and teenage motherhood. Childhood 5(3), blz. 283-301.

Spivak, H. en M. Weitzman, 1987, Social barriers faced by adolescent parents and their children. Journal of the American Medical Association, 258(11), blz. 1500-1504.

Vogels, T., S.E. Buitendijk, J. Bruil, N.S. Dijkstra en T.G.W.M. Paulussen, 2002, Jongeren, seksualiteit, preventie en hulpverlening. Een verkenning van de situatie in 2002. TNO-rapport 2002.281. TNO, Leiden.

Wellings, K. en J. Wadsworth, 1999, Family influences on teenage fertility. In: McRae, S. (red.), Changing Britain: families and households in the 1990s. Oxford University Press, Oxford.